

RADU IONESCU — PIONIER AL LITERATURII NOASTRE MODERNE DIN EPOCA UNIRII

de **FLOREA GHIȚĂ**

Format ca scriitor într-o perioadă de efervescentă ideologică și de adânci schimbări în structura societății românești, Radu Ionescu se va încadra, în cea mai mare parte a activității sale, în spiritul scriitorilor de la 1848 — pentru care scrisul era un act de responsabilitate în activitatea de regenerare națională, o necesitate în lupta pentru făurirea României moderne.

Ca și aceștia, Radu Ionescu este un participant activ la viața culturală și politică a epocii, fiind cunoscut atît ca om politic și publicist talentat, cît și ca poet, prozator și în special precursor competent al criticii noastre literare științifice.

Deși nu făcea parte din eșalonul prim al acestei generații, dintre figurile proeminente ale literaturii din această epocă, el aduce o contribuție interesantă, prin diversitate și originalitate, la dezvoltarea literaturii noastre moderne.

Dacă geniile, personalitățile proeminente ale unei epoci, stabilesc limitele de sus ale unei culturi, valențele ei majore, pleiada de scriitori care-i urmează, fără a ajunge la desăvîrșire, pun prin activitatea lor modestă temelii acestui edificiu, împlinind valorile și stabilind limitele epocii cărora aparțin.

Din aceste motive, în opera de valorificare a activității unor scriitori care au exprimat prin scrisul lor spiritul unui popor și al unei epoci, psihologia și idealurile unor generații, este necesară, pe lângă atitudinea de pioșenie și respect, grija de a reda operei acestor deschizători de drumuri în cultura noastră, prospețimea și tinerețea ei, de a-i așeza, prin perspectiva timpului lor, la locul pe care-l merită în ansamblul literaturii noastre naționale.

Biografia lui Radu Ionescu este foarte săracă. Biografiile și documentele vremii consemnează cu zgîrcenie doar câteva coordonate ale personalității acestui înflăcărat publicist, talentat poet și critic literar.

Născut în anul 1832 la București¹, făcea parte dintr-o familie modestă², deoarece după terminarea colegiului Sf. Sava, neavînd posibilități materiale, este trimis în Franța pe cheltuiala Casei Hagi Tudorachi și cu ajutorul, mai mult moral decît material, al Arhiepiscopului Calist. Copilăria și aproape întreaga viață, și-o petrece la București, orașul de care-l leagă nu numai sentimentul locurilor natale ci și o intensă activitate politică și publicistică.

Începe să scrie versuri de la vîrsta de 19 ani, remarcîndu-se, în special, după apariția în 1854, a volumului de poezii „Cinturi intime“. Datorită vîrstei, precum și faptului că-și încearcă pana după 1850, frămîntările revoluționare din jurul anului 1848 rămîn fără ecou în preocupările sale literare de început.

Volumul de poezii apărut în 1854 îl impune ca o mare speranță a liricii noastre, de incontestabil talent, cu vădite înclinații filozofice. G. Călinescu îl socotește ca un precursor foarte îndepărtat al lui Bacovia „care introduce primul în *elegiile* sale clavirul răsunător, la care cîntă fecioara în delir, invocînd umbra iubitului mort („Preludiul lirei“)³.

Purtînd o puternică amprentă romantică remarcabilele „Cinturi intime“ aduc în lirica noastră notele funebre și atmosfera apăsătoare și delirantă a nopții, simbol al neantului etern („Nopturnă“).

Ascunde-te o lună în marea de uitare,
Acolo și voi stele duceți-vă-a peri !
Să peară a voastre raze, ș-o noapte de teroare
Să vie acum din haos pe ceruri a domni !

Să fie noaptea neagră ! așa îmi place mie,
Căci noapte și în mine etern a existat ;
Să plane noaptea — asupra-mi, căci cerul cu urgie
În noaptea feroasă pe mine m-a uitat.

În noaptea asta neagră să meargă-a mea durere
Spre cerul fără milă de nori acoperit ;
Căci nimeni nu m-aude acuma în tăcere,
Căci nimeni nu mă vede, și asta am dorit !

¹ Data nașterii este fixată în mod eronat, de unii biografi, în anul 1833 (R. S. Dragnea, „Un critic literar de tranziție“ în „Gîndirea“ III, 1923 nr. 6, pag. 138—141 și T. Vianu „Influența lui Hegel în cultura română“ — în „Studii de literatură română“ 1965, pag. 567—571.

Primii și cei mai mulți biografi ai lui Radu Ionescu stabilesc ca dată a nașterii anul 1832 (V. Gr. Pop „Conspect asupra literaturii române și literațiilor ei“ 1875). Dim. R. Rosetti „Dicționarul contemporanilor“ 1897, Radu S. Dragnea „Un sfîos critic din epoca Unirii“ — în „Drum Drept“, Anul I, nr. 7—9, (oct.-decembrie 1913), G. Călinescu „Istoria literaturii române de la origină pînă în prezent“, 1941, pag. 299—300).

² Moștenirea din partea familiei nu-i asigură existența, scriitorul fiind nevoit să ducă o viață foarte zbuciumată, iar în anul 1864 nu-l întîlnim în listele electorale deoarece nu avea un venit de 6000 de galbeni.

³ G. Călinescu — „Istoria literaturii române de la origine pînă în prezent“ — 1941, pag. 299.

Suflați și voi acuma, o vinturi furioase,
Prin munții cei gigantici, prin văile adinci ;
Suflați pe mări întinse, și undele spumoase
Faceți-le să geamă spărgându-se de stinci.

Deși sub influența lui Gr. Alexandrescu și a lui D. Bolintineanu, fără a avea experiența și talentul acestora, în unele poezii își depășește modelele prin simplitatea expresiei și profunzimea ideilor.

Inegală ca factură și valoare artistică poezia lui Radu Ionescu, din această perioadă, se remarcă printr-o deosebită vibrație elegiacă și o mare sensibilitate a universului poetic. Depășind granița poeziei ocazionale, poetul încearcă o detașare de cotidian, dînd, uneori, faptelor și sentimentelor proiecția semnificației lor filozofice, concepînd existența umană ca o zădărnice în care :

„Durerea noastră numai ca neguroasă stîncă
Perpetuu se apasă pe petu-ne sdrobot“.

Atît în poezia erotică („La Elena“, „Stanțe la Constanța“, „Cîntarea femeii“, „Amelia“, „Suspînul unui june“ etc.) cît și în poezia cu tematică filozofică sau patriotică („Sonetul orei“, „Artistul“, „Esilul“, „Omul în natură“, „Salutare naturei“ etc.), poetul plătește tribut lipsei de experiență, este, uneori, dominat de modelele sale. Astfel, exercită o puternică influență asupra sa nu numai Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu ci și alți poeți ai vremii, ca D. Dăscălescu după a cărui „Undina“ scrie poezia „Barcarola“.

Precupat, ca și alți contemporani ai lui, de înnoirea formelor poetice, Radu Ionescu scrie și traduce sonete, încercînd să dea imaginii artistice o mai mare densitate și concizie. Astfel, traduce poezia erotică „Sonetu“ a romanticului german Wilhelm Müller, și scrie „Sonetu la anul 1853“ și *Sonetul orei*, care alături de „Sonetul la d-l Ludovic Wiest“ al lui Gheorghe Chițu, sînt printre cele mai vechi sonete din literatura română.

În „Sonetu la anul 1853“ scurgerea vremii este privită fără speranța unor prefaceri înnoitoare, care constituie substanța poeziilor „Cea-sornicul îndreptat“ al lui Iancu Văcărescu sau „Anul 1840“ al lui Gr. Alexandrescu. Sentimentul că timpul, în scurgerea lui spre infinit, nu aduce nici o schimbare, nici o speranță de mai bine în „Viața noastră însă aceeași destinată“, adîncește tristețea poetului, oferă poeziei vibrația unei autentice trăiri.

„Neantul se deschise și-n urma sa adîncă
Peri și anul ăsta, cum alții au perit !
Întinsul lanț de secolii crescú c-un inel încă
Și timpul făcu iară un pas în infinit.

Se duse, și altu-n spațiu în urma lui s-aruncă,
Se duse, altul vine și trec neconținut
Durerea noastră numai ca neguroasă stîncă
Perpetuu se apasă pe petu-ne sdrobot.

Pe floare cade roua și-a soareliu cătare
Un zefir o adie cu dulcea lui suflare ;
Trăiește fericită parfumul exaltînd.

În viața noastră însă aceeași destinată !
Și anul, nou în sfera-i nimica nu ne-arată,
Și fără vre-o speranță îl trecem suspinînd.

În anul 1855 poetul îngrijește, împreună cu G. Sion, apariția volumului „Poezii vechi și nouă“ al lui D. Bolintineanu, scriind drept introducere o „Epistolă amicului G. Sion“. În aceste pagini de introducere Radu Ionescu își arată pentru prima dată predilecția pentru critica literară, înclinația spre pătrunderea și explicarea problemelor mari ale vieții. Mulțumind lui Sion pentru tipărirea poeziilor lui Bolintineanu el remarcă : „mai mult decît totdeauna se simțea lipsa d-o sferă adevărată de poezii în care multe inimi simțitoare să afle un ecou, și multe suflete întristate o consolare. Trăim în niște timpuri în care numai sgomotul armelor, fumul singelui și cabinetele diplomatice ast nou labirint, ocupă spiritele noastre Apoi, afară de aceasta, niciodată n-a răsărit ca acum mai mulți făcători de versuri. Eată o vorbă ce-mi va atrage ura a mai multor autori ; dar este un adevăr : pe toată ziua răsar la rîmători, înșirători de vorbe fără sens, și nu știu cine i-a semănat ; ce știu este că sînt departe de-a fi poeți : nici armonie, nici sentiment, nici idei“.

După cîteva considerații entuziaste asupra poeziilor lui Bolintineanu, Radu Ionescu, vădînd înclinație spre filozofie, își exprimă părerea că „Sînt momente în care sufletele noastre sînt trebuința de a ieși din astă lume de miserie, și, ca un fluture pe care floarea îl atrage, el se aruncă în infinit. Viața noastră e un lung exil, în care întîlnim numai suferințe. Sufletul nostru oboșit poate cîte odată să-și ia zborul din această realitate, din această închisoare tristă, ca să mai revadă idealul, patria sa firească, care-i dă fericirea pentru cîteva momente“.

Plecînd în Franța spre a-și desăvîrși studiile, probabil în toamna anului 1856, el „studie acolo filozofia, ocupîndu-se mult și de literatură universală“¹.

În capitala Franței luînd contact cu activitatea foarte intensă a emigrației românești, scriitorul se alătură acesteia, susținînd prin presă și activitate practică, Unirea Principatelor Române. În 1857 devine redactor la ziarul „Buciumul“ al lui Cezar Boliac, unde scrie articole politice și versuri pentru Unire.

Atras de ideile înnoitoare și de activitatea prodigioasă a emigranților români la Paris, el scrie în „Buciumul“, în cursul anului 1857, articolele : „Tinerimea“, „Spiritul public“, „Prin școli la civilizație“, „Instrucțiunea“, „Domnitorul latin“ și „Chestiuni de cercetat“, străbătute de un puternic sentiment patriotic, de grijă pentru soarta țării, care prin cultură și bună organizare trebuie adusă în rîndul țărilor civilizate ale Europei.

¹ V. Gr. Pop — „*Conspect asupra literaturii române și literațiilor ei de la început și pînă astăzi în ordine cronologică*“. Partea I. II. (2 volume). București 1875—1876.

În articolul „Tinerimea“ publicat în ziua de 29 martie 1857, după ce subliniază rolul generației tinere, activă și receptivă la ideile mari ale progresului spune : „de câte ori luptele între tradiție și reforme au început, totdeauna vedem tinerimea pusă în frunte. În toți timpii, și în tot locul, toate reformele introduse, tot progresul săvârșit, toate luptele începute, totul a fost făcut de tinerime. Aprinsă de amorul unei idei, lepădată de orice interese personale, totdeauna s-a luptat cu sinceritate pentru înaintarea lumii“.

Dînd ca exemplu de luptă și jertfă dezinteresată, generația de la 1848, autorul sublinia că „în țara noastră, sînt acum nouă ani, tinerimea română, își împlini datoria sa către țară. Nemulțumită de starea tristă a prezentului se încercă a-i forma un viitor mai fericit. Ea voi să scape țara de un protectorat fatal care prin instrumentul unor clase privilegiate ținea țara sub cea mai mare apăsare, înăbușind orice scînteie de prosperitate“.

Radu Ionescu face, prin acest articol, un apel la generația tînă de a urma pilda înaintașilor lor. „Să ne arătăm adevărați fii ai eroilor străbuni care totdeauna s-au luptat ca să unească pe români și să facă dintrînșii un popul mare și neatîrnat“.

El cheamă tineretul, „soldat al viitorului“, să continue opera acestora, să „fugă de sub orice steag de partid“, înfăptuind unirea, visul de veacuri al străbunilor. „Întreprinderea noastră este mai ușoară, și timpul mai favorabil și avem toată credința de a izbuti, numai să lucrăm cu stăruință și unire. Prin unire dobîndim puterea, și prin stăruință învingem orice piedici“.

Ideia unirii și a unității naționale, a stigmatizării oricărui spirit de partid revine și în „Spiritul public“, „Domnitorul latin“ și „Chestiuni de cercetat“, articole scrise în aprilie—mai 1857. Pledînd pentru „autonomie, unire, principe latin, trei principii, pe care se poate înălța edificiul fericirii României, autorul se ridică împotriva patriotismului îngust de partid, susținînd că adevăratul patriotism este „spiritul public“. Radu Ionescu militează în aceste articole pentru aducerea în țară a unui domnitor străin, de origine latină, care ar potoli luptele pentru domnie și ar pune capăt speranțelor celor care vor să asuprească în continuare.

Pătrunse de o înaltă responsabilitate față de soarta țării, avînd la bază aceiași gîndire înaintată, articolele „Prin școli la civilizație“ și „Instrucțiunea (Școli prin sate)“ — aduc în discuție problema organizării învățămîntului, problemă vitală pentru soarta României moderne, pentru înaintarea ei pe calea culturii și civilizației.

Criticînd guvernele care „rău voitoare au împiedicat totdeauna întinderea și dezvoltarea instrucțiunii“ — Radu Ionescu pledează pentru generalizarea școlii în toate satele pentru că : „Școlile prin sate sînt de cel mai mare folos. Cînd țăranul va dobîndi cunoștințele trebuincioase pentru starea lui, atunci nu va mai fi apăsător, va cultiva mai bine pămîntul lui, va înțelege foloasele mijloacelor noi introduse în cultură și nu va fi totdeauna înșelat de asupritorii săi care acum abuză de neștiința sa“.

Numai prin aceasta se poate ridica în rîndul popoarelor civilizate. „Cu cît instrucțiunea este mai întinsă într-un stat, cu atît statul este mai tare și mai înaintat. Instrucțiunea este mijlocul cel mai folositor prin care toți locuitorii unei țări ajung a-și cunoaște interesele și pot a le apăra“.

În afară de activitatea publicistică, în această perioadă Radu Ionescu scrie în „Buciumul“ poeziile „Bardul și Muza“, „Oda“, „Patrioții“, iar la 6 februarie 1859, cu puțin timp înainte de întoarcerea sa în țară, publică în broșură la Paris, poezia „Odă la România“. Scrise dintr-un imperativ al timpului aceste poezii răspund unei necesități de a sluji marile idei ale revoluției, de a servi ca arme în luptă pentru înfăptuirea reformelor sociale și politice.

Părăsind definitiv poezia romantic-decepționistă, sub aceiași influență a lui D. Bolintineanu, se poate observa în creația lui Radu Ionescu o maturizare politică și cetățenească, care va duce la o orientare nouă, avînd ca dominantă principală poezia patriotică. Poeziile din această perioadă, deși foarte greoaie și neșlefuite artistic, aduc o atmosferă mai luminoasă, un sentiment de încredere în viitorul și destinul patriei. Poezia lui devine, acum, o armă de luptă, un mijloc de exprimare a sentimentelor generoase, de condamnare a uzurpatorilor poporului.

În poezia „Bardul și Muza“ poetul înfățișează starea de decădere și asupra a țării, adresînd o vibrantă chemare la luptă pentru înfăptuirea unirii și cîștigarea independenței naționale.

Muza îi prezintă poetului imaginea țării asupra care jalea și durerea sînt singurele stăpîne,

„Geme țara apăsată
De străini împilatori
Plînge tristă, delăsată
De-ai săi fii nepăsători

De-ai săi fii ce-n veselie
Au uitat al țării dor
Și în lanțuri și-n sclavie
Își trăiește viața lor.

îndemnîndu-l :

„Să mai cînți străbune fapte
Și trecutu-i strălucit
Cînd Mărire, Libertate
P-a sa frunte au lucit.

În răspunsul său poetul face o amplă prezentare a vremurilor de glorie.

„. cînd sfînta libertate

„Era frumosul soare ce țara lumina“

cînd „. nu răbdau Româniii tiranii să-i domnească.

„Străinii să-i apese și ei să fie sclavi“.

Inima poetului tresare de minie, sufletul îi este plin de durere în fața tabloului întunecat și jalnic al tiraniei și oprămirii naționale.

„Ce ! fii României nu sînt români ei oare ?
Nu vor să fie liberi și nu mai sînt ei bravi !
„Văd ei cu mulțumire că-i calcă în picioare
Străinii fără țară și rabd ca niște sclavi ?

„O țara mea iubită ! sub forța tiraniei
S-a stins a ta iubire și tot ce e mai sfînt !
Și vai ! decît să gemem în fearele sclaviei
Mai bine țeara toată să fie un mormînt“.

Prezentarea gloriei străbune,

„Cînd agvila română în falnica-i sburare
Sub apripile sale trei țări surori unea“,

este făcută cu scopul de a trezi sentimentul mîndriei și demnității naționale, de a mobiliza pe toți fiii patriei, însuflețindu-i la luptă pentru reînvierea gloriei străbune.

„O țara mea iubită, trecut-au peste tine
Lungi secolii de durere și încă tu trăiești
Virtutea ta e scrisă în cărțile divine
Și chiar prin suferințe tu ai să strălucești !

„Eroul e mai mare cînd printre gloanțe zboară
Si-nfruntă moartea-n față și iese învingător,
Și cînd furtuna neagră oprește-a sa furoare
E cerul mai albastru, senin și zîmbitor.

„Ascultă a mea țară o voce insiprată.
În sufletul meu arde un foc dumnezeesc :
Uniți vor fi Români și țara liberată,
Și liberi toți vor face un popul Românesc !

„Un popul, ce va merge departe prin unire,
De-al libertății soare în cale-i luminat
„Un popul ce va merge prin secolii de mărire“
Cu gloria pe frunte de lume admirat“.

Evocînd momentele glorioase din istoria neamului, ca și Gr. Alexandrescu în „Umbra lui Mircea la Cozia“, în „Odă“ răzbate venerația pentru gloria străbună, poetul cerîndu-i lui Mircea :

„Te scoală din mormintu-ți erou al României —
Sdrobește a sale fapte și jugul tiranii ;
Și fruntea-ți radioasă arată la români !
Aprinde al lor suflet de flacăra mării
De flacăra ce-odată ardea pe cei bătrîni !
Adună lîngă tine pe norii nemuririi
Eroii țării noastre, eroii strălucirii !
Să mai vedem odată p-ai noștri mari străbuni“.

Contemporanilor le este adresat un apel înflăcărat de a lua pildă de la „Eroii aprinși de ceruri, de patrie de țară“ — pentru ca cinstindu-i pe aceștia :

„Să facem România puternică și tare,
Să-ncingem a sa frunte scăpată d-apăsare
C-un nume ce va merge prin secolii răsunînd !
Ș-atunci, străbuni ai noștri din ceruri luminate,
Priviți a noastre inimi, de voi înflăcărate,
Puterea și Unirea cu viața lor păstrînd !
Priviți al lumii soare, cereasca Libertate,
În România toată lumina sa vărsînd !

De o altă factură „Patrioții“ nu mai este o odă ci o satiră vehementă, asemenea „Scrisorii a III-a“ a lui Eminescu, la adresa trădătorilor de țară, a jefuitorilor ei, care astăzi se dau drept patrioți :

„Dar în vremi de necredință nu poci crede în minuni
Cum atîția răi de-odată se făcură oameni buni ?
Și pe cînd mai toată țara era pradă-a mii de hoți,
Nu-nțeleg prin ce minune eu văz mii de patrioți ?
Ooare nu e iar trădarea ce voiește-a triumfa,
Și sub masca de virtute vine iar a ne-nșela ?
„Fronti nulla fides“ zice cel ce lume-a cunoscut.
Și trădarea și minciuna noi adesea am văzut
Săvîrșite de aceia ce-adevărul proclama,
Și cu fața lor smerită martor cerul ei chema.
Inimi negre și mari crime sub virtute se ascund
Cînd e marea liniștită ce furtună are-n fund !
Astăzi Iuda ta sărută, mîine el te va trăda.
Un amic credință-ți jură, pentru bani te va uita.
Rupeți masca după față, chipul vostru să privesc ;
Patrioți vă aflu astăzi vînzători ce eri găsec !
O dreptate cereți astăzi, voi ce eri a-ți jefuit,
Și din lacrimi și din sînge starea voastră ați mărit.
Voi ce ieri fără rușine pe sărac îl pîlmuiați,
Și-n trufia voastră oarbă în picioare îl călcați ;
Voi progresul cereți astăzi, voi ce ieri ați-năbușit
Orice rază de lumină în Români a strălucit,
Și-ntunerec, neștiință ați voit a stăpîni,
Crime, jafuri și abusuri să nu poată a se ști.
Patrioți, strigați voi astăzi pentru țară, viitor !
Dar chiar ieri din voi oricare a trecut de vînzători.
Ca să fiți scuipați pe piepturi și de gît cu streang legați
La străini cu-al vostru sînge, și chiar țara o trădați.
„Nimic sfînt n-aveți în lume ; l-a străinul ci-ați servit,
Și soție, fiică, țară, pentru bani voi ați jertfit“.

În „Odă la România“ scrisă la 6 februarie 1859, poetul își arată entuziasmul pentru înfăptuirea Unirii și căștigarea libertății și independenței patriei, cîntînd slava și gloria României viitoare.

Aceste poezii publicate în „Buciumul“, precum și „Odă la România“, sînt reluate cu foarte mici schimbări, în anul 1860, în ziarul „Dîmbovița“, mesajul lor păstrîndu-și actualitatea prin critica îndreptată, de astă dată, contra celor care unelteau împotriva Unirii. Ele sînt scrise sub influența lui Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu, lucru evident prin tonul declamator și solemn, dar mai ales prin problematica care merge, uneori, pînă la identitate cu poezia acestora.

Anii petrecuți la Paris sînt folosiți de Radu Ionescu, pe lîngă activitatea publicistică, pentru studiu, remarcîndu-se prin pasiunea cu care aprofundează, sub influența lui Hegel, o serie de probleme de estetică și literatură universală.

Întors în țară, în primele luni ale anului 1860, Radu Ionescu este atras de critica literară, încercînd să pună la baza aprecierii valorilor artistice un sistem de principii, derivat din ideile estetice ale lui Hegel pe care-l popularizează, printre primii, la noi în țară. După această dată poetul părăsește, aproape definitiv, poezia, iar peste cîțiva ani și literatura, aservindu-și pana unor interese de partid, aruncîndu-se în vîltoarea luptelor politice.

Activează la ziarul „Dîmbovița“, devenind spiritul lui activ, principalul colaborator al lui D. Bolintineanu, proprietarul și redactorul responsabil al acestuia. De altfel, după 7 mai 1860 preia sarcina de redactor responsabil, fiind recomandat de D. Bolintineanu ca : „unul din junii Români ce au făcut studii în litere în Franția, scriitor și poet român de distincție, care a binevoit a se însărcina cu redacția responsabilă a „Dîmboviței“. D. Bolintineanu rămînea, mai departe, ca proprietar și colaborator al ziarului.

Devenind redactor responsabil al „Dîmboviței“, Radu Ionescu publică o serie de articole politice în sprijinul Unirii și al lui Cuza, dînd tonul criticii și orientarea ideologică a ziarului.

În ziarul „Dîmbovița“ poetul, pe lîngă reluarea, cu mici modificări, a poeziilor apărute în „Buciumul“, publică cîteva poezii noi, de factură patriotică sau erotică, precum și o nuvelă, rămasă neterminată, intitulată „O zi de fericire“. În numerele 54, 56 și 57, din mai 1860, apar sub denumirea de „Epigrame“ o serie de poezii cu conținut satiric ca : „Un deputat“, „Un ex ministru“, „La un om politic“, „Asupra unui poet“, „Asupra unui nume“, „Pentru Regulament“, „Leacul insomniei“ etc. Poetul folosește în aceste poezii, cu multă îndemînare, satira, mergînd de la invectivă și sarcasm, pînă la ironia fină și zeflemitoare.

În „Ursitoarele“, poezie de factură folclorică, cu refren de baladă, poetul se ridică împotriva lipsei de patriotism a boierilor conservatori care prin oprimare socială și trădare națională doresc :

„S-aibă stare mare, s-aibă toți moșie
Și în cărți d-o vinde-o alta să le vie ;
Banii să le plouă de la cei săraci,
S-aibă ranguri, slujbe, cinste și putere,
Proștii să se plece la a lor vedere“.

„Pe nebunii roșii cot la cot să-i lege
Și să arză-ndată zavergeasca lege
Care-n slujbe astăzi pe mojici a pus,
Liberali-n Iaduri ferecați să-i ducă,
Și Regulamentul, cu cîntări s-aducă,
Căci ne procopsește și ne urcă sus.

„S-aibă țara-n mină și să stăpînească,
Aspri, cu cruzime, biciul să domnească
Cine zice-o vorbă moară-n închisori,
Nimeni să nu scrie fără numai bine
Că lumina-n țară de la dînșii vine,
Cum o zicem astăzi drage ursitori“.

Între poeziile publicate în „Dîmbovița“ se remarcă „Dorul“ și „O suvenir“ — poezii erotice, care, cu tot convenționalismul romantic și unele stîngăcii de formă, se impun prin profunzimea sentimentului erotic. În aceste poezii întîlnim, printre locuri comune, unele imagini excelente ca :

„În cer m-avînt pe visuri, purtat de dulci ființe,
Și mintea mi-e încinsă de negre suferințe.
Din sfere de lumină în neguri cufundat.

sau

„Plîngînd mă rog de unde cu dînele să poarte
Și lacrimile mele, și doru-mi înfocat
Plîngînd mă rog de ele, ăst chin, fatală moarte
În fuga lor să ducă ; dar dureroasă soartă !
Căci undele fug iute și fug neîncetat.

Fără a se elibera, definitiv, de influența poezilor Văcărești, la care sentimentul erotic era un simplu divertisment, o plăcere trecătoare, în aceste poezii, și în special în „Dorul“, iubirea este o căutare înfrigurată și chinuitoare căreia poetul îi caută zadarnic răspuns în natura generoasă, în strălucirea cerului înstelat, sau în undele schimbătoare ale mării.

Nuvela romantică „O zi de fericire“ publicată în „Dimbovița“ și reluată în „Independința“, rămîne neterminată avînd aceeași soartă ca și fragmentul de roman „Donjuanii din București“, al cărui autor se pare că este tot Radu Ionescu¹.

Activitatea ziarului „Dimbovița“, linia lui ideologică, este continuată de „Independința“ care apare la 25 oct. 1860 sub aceeași redacție a lui Radu Ionescu. În programul acestui ziar scriitorul declara că națiunea română este „destinată în Orient pentru un rol însemnat“.

Suspendat între 29 noiembrie 1860 și 13 aprilie 1861, datorită poziției prea radicale față de unele măsuri adoptate de guvern, este înlocuit la 15 februarie 1861 cu „Uniunea Română“, din care nu apar decît câteva numere, pentru ca la 13 aprilie să-și reia activitatea ziarul „Independința“.

Ulterior, după mai multe suspendări, fie din cauza greutăților materiale, fie din cauza criticilor la adresa guvernului, ziarul își schimbă denumirea în „Independința Română“, păstrînd pînă spre sfîrșitul anului 1862 aceeași orientare ideologică.

Neobosita activitate desfășurată de Radu Ionescu pusă în slujba Unirii și a ideilor mari ale vremii, este reflectată și în broșura „Domnitorul și Unirea complectă a Principatelor“ apărută în anul 1861. În această broșură scriitorul își afirmă poziția sa unionistă, aplaudînd marile reforme ale lui Cuza Vodă și condamnînd politica de culise, pusă în slujba intereselor personale.

Pe aceeași linie apar, în anul 1865, în paginile „Revistei Române“ și apoi în broșura „Doue conferințe despre domnia lui Ștefanu cel Mare. Ținute în sala ministeriului Cultelor, la 13 și 20 martie“, în care epoca marelui domnitor este prezentată prin prizma prezentului cu vădite aluzii la contemporaneitate.

Prins și mai mult în mrejele politicii de culise, Radu Ionescu este convertit și atras de opoziție, metamorfozîndu-și ideile și făcînd, nu rare ori, cor comun cu presa anticuzistă, fapt care-l determină să părăsească, la 9 aprilie 1863, ziarul „Independința Română“ pentru a trece redactor la „Românul“ lui C. A. Rosetti.

La „Românul“ va publica numai articole politice, semnînd rubrica „Revista politică“ și făcînd, prin numeroase articole, o vehementă critică la adresa guvernului și a domnitorului Al. I. Cuza.

Astfel, apar semnate de el articolele : „Libertatea și tirania“, „Logica și calomnia“, „Slăbiciunea guvernului“, „Risipirea banilor publici“, „Inaltă trădare“ etc.

În această perioadă (1860—1864) Radu Ionescu duce o neobosită activitate publicistică și în alte ziare și reviste, figurînd ca redactor la „Revista Română“ și mai tirziu la efemera „Revista Dunării“, „foaie de ireductibilă și veninoasă opoziție anticuzistă“². În „Revista Română“ publică, pe lîngă studiile sale de critică literară, poezia „Învierea“ (1862) din care răzbate nemulțumirea poetului față de domnia lui Cuza, care... :

¹ Argumentele aduse în sprijinul paternității lui Pantozi Ghica sînt nesatisfăcătoare, scriitorul părăsise de mai mult timp ziarul „Independința“, fiind în dezacord cu orientarea lui. Unele precizări în legătură cu această problemă le voi aduce într-un studiu viitor.

² N. Iorga — „Istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea“, pag. 299.

„...a fost un fulger, a cărui strălucire curind a dispărut, Si țărna cu durere, în trista amortire Uitată s-a văzut“.

În articolele sale asupra teatrului, publicate în „Independința“, Radu Ionescu face largi considerații asupra dezvoltării teatrului, al rolului pe care acesta îl joacă în societate. El arată că „teatrul este cel mai puternic mijloc pentru a învăța poporul, pentru a deștepta într-însul patriotismul, reprezentându-i, în acțiune, faptele cele mai mari ale istoriei sale, a-i insufla sentimentele nobile de amor, dreptate, datorie, prin desfășurarea vieții omenești, în care vițiul să fie totdeauna sleit și virtutea, faptele bune, sentimentele frumoase, totdeauna triumfătoare“¹.

Criticînd piesele facile, imitația și lipsa de gust, autorul face interesante comentarii, subliniind valoarea artistică și documentară a pieselor lui V. Alecsandri, recomandînd să se pună în scenă operele marelui repertoriu din literatura universală : V. Hugo, Shakespeare etc.

Aproape în unanimitate istoria literară a consemnat, în legătură cu Radu Ionescu interesanta sa activitate de critic literar, incontestabila valoare a studiilor sale despre „Principiile critice“ și despre „Alexandru Donici (Critica literară)“. Meritele lui Radu Ionescu, după cum remarcă Iorga, nu sînt nici în poezie, nici în politică, ci în critica literară, vorbind, printre primii, despre critica nouă „nu cum o făcea în Franța — Sainte Beuve, dînd lămuriri asupra vieții scriitorului și încercînd a lega sufletul lui întreg, așa cum l-ar fi înrăurit această viață, cu opera care într-o anumită clipă s-a desfăcut din adîncurile sufletului acestuia, ci reducînd opera la principii“².

„Principiile critice“ alături de scrisoarea care ține loc de prefață romanului „Donjuanii din București“, care aparține probabil aceluiași autor, sînt printre cele mai interesante pagini de estetică și filozofia artei din secolul al XIX-lea, impunîndu-l pe Radu Ionescu, prin competența și aviditatea sa de cultură, printre figurile de seamă ale criticii noastre literare.

Acest studiu a fost publicat în „Revista Română“ din mai 1861, cuprinzînd zece capitole asemănătoare, în majoritate, ca denumire și problematică, cu capitolele esteticii lui Hegel, pe care o popularizează, primul în România, încercînd să-și formeze, bazat pe ideile acesteia, un sistem propriu de critică literară.

În primul capitol autorul pledează pentru ca, asemeni științelor, la baza creațiilor artistice și în special a aprecierii lor estetice să stea „regule generale și principie absolute care servă de base și de criterium pentru descoperirea adevărului și pentru dezvoltarea metodică a sciințelor“...

În restul capitolelor autorul dezvoltă pe larg rolul criticii în aprecierea obiectivă a operei de artă, în stimularea și dezvoltarea gustului pentru frumos și a respectului pentru adevăr. Critica are, după Radu Ionescu, rolul de a „cerceta producțiile spiritului omenesc în toată varietatea lor, a studia progresul treptat al ideilor și influența lor asupra civilizațiunii, a întemeia principii și reguli generale care trebuiesc observate pentru a descoperi noi adevăruri și a se feri de a cădea în rătăciri,

¹ Ziarul „Independința“, 1861. pag. 39.

² N. Iorga „Istoria literaturii românești din Veacul al XIX-lea, pag. 293.

pentru a se conduce în diferite creațiuni și a ajunge la oarecare perfecțiune...“; iar mai departe subliniază: „Spre a judeca o producție opere care, critica trebuie să aibă înainte-i principii pe care să se întemeieze toate cercetările și apreențuirile sale; căci nu este destul a exprima asupra unei opere impresiunile sale personale, și a o judeca numai după sentimentul său; aceasta nu este critică, nu are nici o însemnătate și nu aduce nici un rezultat folositor“.

Încercînd să pună bazele unei critici literare științifice, autorul subliniază misiunea și calitățile pe care trebuie să le îndeplinească aceasta: „C-o judecată solidă și adincă, cu o logică întemeiată pe adevăr, c-o imaginațiune vie și regulată, cu sentimentul gustului dezvoltat, critica examinează orice operă fără altă pasiune decît aceea a frumosului, arată calitățile și meritele sale adevărate, fără a le ascunde sub niște ușoare defecte, expune adevărata teorie a artei, face dintr-o asemenea lucrare profundă și serioasă o învățătură folositoare pentru dezvoltarea artelor și literelor, încurajează încercările talentului începător și-i arată calea adevărată ce trebuie să urmeze și recunosînd geniului toată libertatea de care are trebuință, îl ajută să se ridice în creațiile sale către idealul etern“. Avem în aceste pasagii idei directe din estetica lui Hegel, pe care Radu Ionescu a cunoscut-o la Paris, în ediția din 1840—1855, sau în original, deoarece cunoștea limba germană.

În „Principiile critice“, Radu Ionescu se oprește ca și Hegel, asupra teoriei și specificului genurilor literare (poezia epică, poezia lirică și poezia dramatică), încercînd să stabilească legile proprii de dezvoltare ale fiecăruia dintre ele.

Aplicînd principiile sale estetice la literatura română întocmește un studiu, rămas neterminat, asupra lui Al. Donici. Apărut în „Independința Romana“ (1862—1863) și în „Revista Română“ (1863), unde este precedat de articolul „Critica literară“ — „Al. Donici — studiu asupra vieții și poeziilor sale“, reia o serie de idei din „Principiile criticii“ și din alte articole de critică publicate anterior.

În articolul introductiv al acestui studiu, intitulat „Critica literară“ el înțelege critica „foarte folositoare și necesară literaturii noastre“, subliniind că: „scriitorii noștri care au adevărate și incontestabile merite literare, nu sînt îndestul de cunoscuți și apreciați la noi, după cum ar trebui să fie și după cum vedem în alte țări. La ce putem atribui această indiferență decît la lipsa de încurajare din partea guvernului și la lipsa unei critici serioase? În alte țări, care au o literatură dezvoltată, critica a ajuns a fi o putere și a avea o mare influență pentru că experiența a dovedit binele însemnat ce ea poate să facă“¹.

El insistă în continuare asupra rolului pe care-l are critica în formarea gustului public „prin expunerea adevăratelor idei asupra frumosului, pe care artele-și propun a-l reprezenta și pe care critica trebuie să-l caute în toate scrierile ce cercetează“².

În studiul despre Donici el își anunță intenția de a „face cîteva studii critice, asupra scriitorilor noștri, cercetînd cu luare aminte lucră-

¹ „Independința Romana, 1862, 22 noiembrie, pag. 130—157.

² Ibidem.

rile lor, și arătînd, atît frumusețile ce cuprind, precum și defectele ce ar putea să aibă”¹.

Începîndu-și considerațiile cu cîteva aprecieri asupra fabulei, autorul combate pe cei care o consideră o producție minoră, subliniind semnificația ei socială și mijloacele specifice pe care le folosește aceasta.

Analizînd mai multe fabule ale Al. Donici, autorul arată în ce constă valoarea lor literară și socială, explicînd alegoria fiecăreia și sensul critic la adresa moravurilor sociale.

Articolul nu cuprinde observațiile despre stilul și forma operei lui Donici, din cauză că motive necunoscute l-au determinat pe autor să-și părăsească studiul neterminat, lucru petrecut și cu alte opere ale sale.

Cu un an înaintea studiului despre Al. Donici, Radu Ionescu publicase în „Revista Română” un alt studiu dedicat „Doamnei Dora D’Istria”², avînd la bază aceiași intenție de aplicare a principiilor lui de critică și istorie literară. Studiul cuprinde trei capitole, fiecare încercînd să facă un scurt rezumat de idei principalelor opere ale scriitoarei (Helveția germană”, „Viața monastică în biserica orientală”, „Femeile în oriente”).

În aceste articole scriitorul face o amplă prezentare a vieții și activității intelectuale a Doamnei Dora „D’Istria (Elena Kaltzloff Massalsky) fiica banului Mihail Ghica, prezentînd-o ca pe o entuziastă luptătoare pentru libertate, care totdeauna s-a gîndit la patria sa „cuge-tînd cum această țară frumoasă ar ajunge liberă și fericită ca libera Helveția”. Patriotismul scriitoarei este reliefat și prin faptul că suind prima virful Moench, din Alpii elvețieni, „a împlîntat pe înaltul virf al Alpilor un stîndar tricolor pe care era scris „Să trăiască România”.

Radu Ionescu face o scurtă prezentare a activității, pusă în slujba patriei, desfășurată de Doamna Dora D’Istria, subliniind că scrierile acesteia sînt pătrunse de „principiile mari ale democrației”, cuprinzînd referiri la viața și obiceiurile românilor, sau fiind dedicate, ca „Helveția germană”, „fraților mei români”.

În cadrul Adunării electivă a României din 1866, fiind ales deputat din partea districtului Argeș³, este un element activ al opoziției față de Cuza și Kogălniceanu, plasîndu-se în numeroase probleme, pe poziția partidului conservator⁴. El este împotriva propunerii lui Cristian Tell de a se convoca Senatul, de pe timpul lui Cuza, care nu fusese dizolvat⁵. Deși nu-și exercită mandatul de deputat decît cinci săptămîni, Radu Ionescu se remarcă prin intervențiile sale cu ocazia discutării proiectului de constituție din 1866, susținînd consemnarea, în textul definitiv al acesteia, a drepturilor și libertăților cetățenești.

¹ „Independința Romana ; 22 noiembrie 1862, pag. 130—157.

² Radu Ionescu — „Doamna Dora D’Istria” — „Revista Română”, anul 1861, pag. 427—448.

³ Este ales deputat în Adunarea electivă a României la 29 mai 1866 și părăsește Adunarea definitiv, o dată cu dizolvarea ei la 6 iulie 1866.

⁴ Xenopol — „Istoria partidelor politice în România”, pag. 524.

⁵ „Monitorul oficial” (Jurnal oficial al Principatelor Unite Române) nr. 130, din 28 iunie 1866, pag. 582.

Cu un an înainte de alegerea sa ca deputat, în 1865, este numit director în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, post în care se va remarca, încercînd să pună în practică vechile sale idei susținute în „Buciumul“.

Sortit, parcă, schimbărilor rapide și derutante, părăsește și această funcție pentru ca în anul 1867 să primească postul de agent al țării la Belgrad, și apoi la Budapesta, post corespunzător pregătirii sale, deoarece și mai multe limbi printre care franceza, slavona și germana.

În toți acești ani a fost puțin fericit, ducînd o viață agitată, nicio-dată la adăpost de apăsarea grijilor materiale. Acest lucru îl determină să părăsească literatura care va rămîne pînă la sfîrșit marea pasiune a vieții sale, pentru a se ocupa de ziaristică și politică, ocupații care nu sînt, pentru el, cu mult mai rentabile.

Cîrmuind cu greutate barca vieții, mereu hărțuit de nevoi, permanent în luptă pentru existență, constrîns, nu odată, să-și schimbe convingerile, să-și metamorfozeze părerile, situație umilitoare pentru o fire sensibilă și pasionată, scriitorul va fi ruinat sufletește, pierzîndu-și în ultimii ani, rațiunea.

Soarta lui Radu Ionescu anticipează, parcă, pe cea a marelui nostru poet M. Eminescu, legîndu-i nu numai viața inuman de grea, ci și moartea năprasnică asemănătoare.

Cel ce se anunțase cu ani în urmă un poet talentat și un critic literar pătrunzător, moare în anonim, în decembrie 1873, fiind înmormîntat în București.

Din cauza firii sale nestatornice, pendulînd între literatură și activitatea politică, Radu Ionescu nu a pătruns în conștiința publică, groaznica sa moarte a așternut colbul uitării peste o viață zbuciumată, și nu rare ori pusă în slujba ideilor înaintate ale vremii, peste o operă nedesăvirșită, dar foarte distinsă și interesantă, care marchează o prezență vie în frământările culturale ale epocii, unul din primele paragrafe din istoria criticii literare românești.

SUMAR BIBLIOGRAFIC

¹ V. Gr. Pop — „*Conspect asupra literaturii române și literațiilor ei de la început și pînă astăzi în ordine cronologică*“. Part. I. II. (2 vol). București 1875—1876.

² Dim. R. Rosetti — „*Dicționarul Contemporanilor*“ (secolul al XIX-lea) 1897.

³ N. Iorga — „*Istoria literaturii românești*“ din Veacul al XIX-lea, 1909, pg. 252, 264, 292—293, 310—312.

⁴ Radu S. Dragnea — „*Un critic sfios din epoca Unirii*“, „*Drum Drept*“, anul I. nr. 7—9 (oct.-dec. 1913).

⁵ Radu S. Dragnea — „*Un critic literar de tranziție*“, „*Gîndirea*“ III, 1923, nr. 6, pg. 138—141.

⁶ Xenopol — „*Istoria partidelor politice în România*“, pg. 524, 536.

⁷ Xenopol — „*Domnia lui Cuza Vodă*“, pg. 122, 132, 136, 144.

⁸ „*Monitorul oficial*“ (Jurnal oficial al Principatelor Unite Române“) 1863—1866, pag. 591, 593, 594, 598, 602, 613, 618, 652, 656, 675.

⁹ G. Călinescu — „*Istoria literaturii române de la origine pînă în prezent*“, 1941, pg. 299—300.

¹⁰ T. Vianu — „*Studii de literatură română*“. Cap. „*Influența lui Hegel în cultura română*“, 1965, pg. 567—571.

II. Reviste și ziare

- „Buciumul“, (Autonomia, unirea și principe străin) Paris 1857.
- „Dimbovița“, (Foaie politică și literară) Buc. 1858—1860.
- „Independința, „Jurnal politic, comercial, literar“ (1860—1862).
- „Independința Română“, (1862—1863).
- „Românul“ (Ziar politic, comercial, literar) director C. A. Rosetti. Anul 1863—1864.
- Revista Română — anul I—III (1861—63).
- „Drum Drept“ (revistă literară condusă de N. Iorga) anul I (1913).

III. Opere

- Radu Ionescu — „Cinturi intime“ Buc. 1854.
- Radu Ionescu — „Domnitorul și Unirea complectă a Principatelor“, Buc. 1861.
- Radu Ionescu — „Doue conferințe despre domnia lui Ștefanu celu Mare ținute în sala ministeriului Cultelor, la 13 și 20 martie 1865 (Broșura apare la Buc. 1865).
- Radu Ionescu — „Odă la România“ Paris 1859.
- Radu Ionescu — „Principiele critice“ — „Revista Română“, — mai 1861, (pg. 116—132).
- Radu Ionescu — „Doamna Dora D'Istria“ — „Revista Română“ 1861, pag. 427—448).
- Radu Ionescu — „Alex. Donici“ (studii asupra vieții și poeziilor sale) — „Revista Română“ — 1863, pg. 130—157.
- Radu Ionescu — „O zi de fericire“ — nuvelă. „Dimbovița“ nr. 54, 56, 57, anul 1860.